

Unudulmaz Akif Əzizovun şərəfli ömür yolu

Bu il noyabr ayının 2-də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, kimya üzrə elmlər doktoru, professor, "Əməkdar Elm Xadimi", "Şöhrət" ordenli Akif Əzizovun anadan olmasının 75 ili tamam olur.

2015-ci il 227 №-li Sərəncamı ilə əlaqədar olaraq PMİ-də 2 ixtisas - 2304.01 "Makromolekullar kimyası" və 2318.01 "Kompozit materialların kimyası və texnologiyası" ixtisas fənləri üzrə proqramların və həmin proqrama uyğun test suallarının (test bankı) hazırlanmasına rəhbərlik edərək doktorluq imtahanlarının elektron test üsulu ilə keçirilməsini təşkil etmişdir.

Alimin rəhbərliyi dövründə yaradılan Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Rəyasət Heyətinin 17.04.2015-ci il tarixli qərarı ilə institutumuzun nəzdində elmlər doktoru və fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunan dissertasiyaların müdafiəsini keçirən D.01.251 şifrlı Dissertasiya Şurası hazırda fəaliyyətini müvəffəqiyyətlə davam etdirir.

Akif Əzizov ölkəmizdə və müxtəlif xarici ölkələrdə keçirilən mötəbər simpozium, konqres və forumlardakı dolğun çıxışları ilə Azərbaycan elmini layiqincə təmsil etmişdir.

Akif müəllim kimya sahəsində ingilis və rus dillərində nəşr olunmuş yüzlərlə aparıcı xarici jurnalın və 20000-dən yuxarı kitabın elektron bazasını yaratmışdır. Onun rəhbərliyi dövründə PMİ-nin 3 dildə (Azərbaycan, rus və ingilis dillərində) bukleti, "Polimer elminin və materiallarının müasir inkişaf istiqamətləri", "AMEA Polimer Materialları İnstitutunun tədqiqatları", "Kimya elminin və sənayesinin müasir problemləri" kitabları çap olunmuş, "Polimer sintezi: nəzəriyyə və praktika" kitabı ingiliscədən Azərbaycan dilinə tərcümə olunaraq çapa hazırlanmışdır.

Polimer Materialları İnstitutunda işlədiyi dövrdə elmi rəhbəri və məsləhətçisi olduğu doktorantların dissertasiya işlərinin yerinə yetirilməsində və tamamlanmasında onlara məsləhətlər vermiş, əldə olunmuş nəticələrin təhlilində, məqalə və məruzə tezislərinin tərtib olunmasında onlara yaxından köməklik göstərmişdir.

A.Əzizov 800-ə yaxın elmi və publisistik əsərin, o cümlədən 79 müəlliflik şəhadətnaməsi və patentin, 26 monoqrafiya və kitabın müəllifidir. Görkəmli tədqiqatçının çoxillik axtarırlarının nəticələri xaricdə çap olunmuş 350-dən artıq elmi əsərdə öz əksini tapmışdır. Tanınmış beynəlxalq jurnallarda onun əsərlərinə bu gün də istinad olunur.

A.Əzizovun rəhbərliyi ilə kimya üzrə 19 fəlsəfə doktoru, 5 elmlər doktoru müdafiə etmişdir. 2015-ci ildə AMEA-nın 70 illik yubileyi mərasimində "Elmdən Təhsilə" adlı məqsədli proqramla bağlı irəli sürülən təşəbbüsə uyğun olaraq nümunəvi dərslər təşkil olunarkən Bakı şəhərindəki Texniki Humanitar Liseyde ilk nümunəvi dersi akademik Akif Əzizov tədris etmişdir.

Akademik Akif Əzizov EA017313 nömrəli patentə görə İxtiraçılıq sahəsində Birinci Respublika müsabiqəsinin qalibi olmuş və Azərbaycan Respublikasının Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin Birinci dərəcəli Diplomu ilə təltif olunmuşdur.

Akademikin əməyi dövlətimiz tərəfindən layiqincə qiymətləndirilmiş, o, 1986-cı ildə "Əmək şücaəti" medalına, 2009-cu ildə "Əməkdar Elm Xadimi" fəxri adına layiq görülmüşdür. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 03 noyabr 2015-ci il tarixli Sərəncamına əsasən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 70 illik yubileyi münasibətilə Azərbaycan elminin inkişafında xidmətlərinə görə "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Azərbaycan kimya elminin inkişafında əvəzsiz xidmətləri olan akademik Akif Əzizov 73 illik ömrünü şərəflə yaşamış, vətənə, xalqa və elmə ləyaqətlə xidmət etmişdir. Şərəfli əmək və elmi bioqrafiyası ilə gənclərimizə böyük örnək olan Akif Əzizov Azərbaycan elm tarixində görkəmli alim, nəci insan və böyük şəxsiyyət kimi qalacaq, xatirəsi onu tanıyanların qəlbində daim yaşayacaqdır.

Solmaz RZAYEVA,
AMEA-nın Polimer Materialları
İnstitutunun Elmi katibi,
kimya üzrə fəlsəfə doktoru.

Azərbaycan kimya elminin inkişafında özünəməxsus yeri olan Akif Həmid oğlu Əzizov 1943-cü il noyabrın 2-də Azərbaycan Respublikasının Ağdərə rayonunun Umudlu kəndində, müəllim ailəsində anadan olmuşdur. Orta təhsilini 1950-1960-cı illərdə Az.SSR-in Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Ağdərə (Mardakert) rayonunun Umudlu yeddiillik və Çaparlı orta məktəbində almış Akif Əzizov 1960-1964-cü illərdə S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin tələbəsi olmuşdur.

Təhsildə fərqləndiklərinə görə bir qrup tələbə, o cümlədən Akif Əzizov 1964-cü ildə ADU-nun o vaxtkı rektoru, akademik Ş.Mehdiyev və kimya fakültəsinin dekanı, professor C.Hüseynovun təşəbbüsü ilə təhsilini davam etdirmək üçün M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinə (MDU) göndərilmişdir. Orada polimer kimyasının əsasını qoymuş akademiklərdən V.A.Kargin və V.A.Kabanovun tələbəsi olmuşdur. Onların rəhbərliyi ilə elmi axtarırlar apararaq, yüksək vakuumba buxar fazasında maye azotla soyudulmuş metal səthinə çökdürülmüş maqnezium metalının təsiri altında akrilonitrilin metilmetakrilatla şüşə-kristal faza keçid temperaturlarında sopolimerləşmə reaksiyasını tədqiq etmiş, 1966-cı ildə universiteti kimyaçı ixtisası üzrə fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir.

Onun sonrakı əmək və elmi fəaliyyəti bilavasitə AMEA-nın Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu ilə bağlı olmuşdur. MDU-nu bitirdikdən sonra akademik V.S.Əliyevin dəvəti ilə o, AMEA-nın Neft-Kimya Prosesləri İnstitutunun aspiranturasına daxil olmuş və SSRİ EA Neft-Kimya Sintezi İnstitutuna (Moskva) məqsədli aspiranturaya ezam olunmuşdur (1967-1970-ci illər). Orada görkəmli alimlər akademik B.A.Dolqoploskun və professor E.İ.Tinyakovanın rəhbərliyi ilə O.K.Şarayevlə birgə metal-üzvi katalizatorlar iştirakı ilə butadienin polimerləşməsi sahəsində tədqiqatlar aparmışdır. 1968-ci ildə SSRİ Elmlər Akademiyasının I dərəcəli diplomu ilə təltif edilmişdir.

1970-1972-ci illərdə Neft-Kimya Prosesləri İnstitutunda kiçik elmi işçi vəzifəsində çalışan Akif Əzizov 1971-ci ildə "Haloidxinonların iştirakında nikelin n-allil kompleksləri əsaslı sistemlərin təsiri altında butadienin stereomüntəzəm polimerləşməsinin qanunauyğunluqlarının öyrənilməsi" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını SSRİ EA-nın A.V.Topçiyev adına Neft-Kimya Sintezi İnstitutunda müdafiə etmişdir.

Akif müəllim 1972-1985-ci illərdə Neft-Kimya Prosesləri İnstitutunda kiçik və böyük elmi işçi vəzifələrində çalışmış, 1985-ci ildən 1989-cu ilə kimi "Metalkompleks katalizatorları" laboratoriyasına, 2003-2012-ci illər ərzində "Neft-Kimya proseslərində ion-mayeləri texnologiyaları" şöbəsinə rəhbərlik etmişdir. 1988-ci ildən 2014-cü ilə qədər institutun elmi işlər üzrə direktor müavini olmuşdur. Akif müəllim 80-ci illərin sonunda NKPI-nin təklifi ilə yaradılan "Metorsin" elmi-texniki kompleksində baş direktor kimi 5 il ərzində bu istiqamətdə məqsədyönlü elmi-tədqiqat işlərinə rəhbərlik etmiş, sürütkü yağlarının keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması üçün bir sıra yeni üsul və texnologiyalar işləyib hazırlamışdır.

Akif Əzizov uzun illər apardığı məhsuldar tədqiqatların nəticələrini ümumiləşdirərək 1991-ci ildə "Oliqomerləşmə və polimerləşmə proseslərinin metal-üzvi katalizində liqandların və zəif metal-liqand əlaqələrinin rolu" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş və kimya elmləri doktoru, alimlik dərəcəsi almışdır. 1984-cü ildə keçmiş SSRİ Ali Attestasiya Komissiyası tərəfindən Baş elmi işçi, 1992-ci ildə "Kinetika və kataliz" ixtisası üzrə professor elmi adına layiq görülmüşdür. 2001-ci ildə AMEA-nın müxbir üzvü, 2014-cü ildə AMEA-nın həqiqi üzvü seçilmişdir.

Onun uzun illər ərzində elmi fəaliyyəti AMEA-nın NKPI-də bir çox yeni elmi istiqamətlərin yaradılması və inkişafı ilə bağlı olmuşdur. Onlardan ən vaciblərindən biri neft-kimya sintezi proseslərində metalkompleks və metal-üzvi katalizatorların tətbiqi istiqamətidir. NKPI-də hələ keçən əsrin 60-cı illərində akademik V.S.Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə izotaktik polipropilenin titanterkibli katalizatorun iştirakı ilə monomer mühitində alınma texnologiyasının işlənilib hazırlanması NKPI-də metal-kompleks katalizi sahəsinin inkişafına böyük təkan vermişdir.

Akif Əzizovun elmi fəaliyyətinin əsas hissəsində rəhbərliyi

və iştirakı ilə NKPI-də aparılan metalkompleks və metal-üzvi katalizdə istifadə oluna bilən bir sıra yeni homogen və heterogenləşmiş keçid-metal komplekslərinin sintezi, onların katalitik xassələrinin öyrənilməsi; dienlərin xətti və tsiklik oliqomerləşməsi və birgə oliqomerləşməsi üçün yeni homogen və heterogenləşmiş metalkompleks katalizatorların yaradılması; olefinlərin selektiv dimerləşməsi, birgə dimerləşməsi və oliqomerləşməsi üçün yüksək səmərəliliyə malik yeni katalizatorların işlənilib hazırlanması; aşağı və yüksəkmolekullu müxtəlif quruluşa malik stereorequlyar polibutadien istehsalı üçün yeni bifunksional katalizatorların və texnologiyaların yaradılması; oliqoalkil-aromatik sintetik baza yağlarının etiləndən birmərhələli alınma üsullarının və texnologiyasının işlənilib hazırlanması; oliqomerləşmə və polimerləşmə reaksiyalarının metal-üzvi katalizində aktiv mərkəzlərin yaranması və elementar mərhələlərin təbiəti ilə bağlı bir sıra fundamental xarakterli tədqiqatlar; neft-kimya prosesləri üçün ion-maye sistemlərinin və texnologiyalarının yaradılması; akrilat monomerlərinin tənzimlənən radikal polimerləşməsi üçün yeni sistemin işlənilib hazırlanması; metal polimer nanokompozitin və faza keçid materiallarının alınması və xassələrinin öyrənilməsi; neft fraksiyalarından aromatik karbohidrogenlərin selektiv çıxarılması üçün ion maye tipli ekstragentlərin tətbiqinin nəzəri və praktiki əsaslarının yaradılması istiqamətlərində həyata keçirilmiş tədqiqatlar təşkil edir.

Akif müəllim ilk dəfə olaraq oliqomerləşmə və polimerləşmə reaksiyalarında katalitik sistemlərin təsir mexanizmlərinin klassifikasiyasını tərtib etmiş, bununla da o vaxt elmi izahı olmayan və bir-birinə zidd olan bir çox faktların izahını vermişdir. Onun rəhbərliyi altında işlənmiş yeni tipli bifunksional kobalt və nikel terkibli katalizatorlar Türkiyənin "Petkim" firmasında, Rusiya Federasiyasının Yefremov "Sintetik kauçuk" zavodunda tətbiq olunmuş, sirkonium terkibli metal-kompleks katalitik sistem keçmiş "Plastpolimer" Elmi-Tədqiqat Birliyində təcrübə-sənaye miqyasında etilənin selektiv oliqomerləşməsi prosesində müvəffəqiyyətlə sınaqdan keçirilmişdir.

Mərhum akademik 2009-2010-cu illərdə Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Kimya elmi üzrə Ekspert Şurasının sədri, AMEA-nın "Neft-Kimya, kinetika və kataliz" Problem Şurasının, Dövlət Neft Şirkəti yanında neft emalı üzrə Elmi-texniki Şuranın, Nyu-York Elmlər Akademiyası və Amerika Kimya Cəmiyyətinin üzvü olmuşdur.

Sonrakı illərdə Akif Əzizov AMEA NKPI nəzdindəki D.01.031 müdafiə Şurasının üzvü, sədr müavini, "Oliqomerlər, monomerlər və kataliz" şöbəsinin rəhbəri, Rusiya Elmlər Akademiyasının "Mineral və təkrar olunan karbondərkibli xammalın kimyası" Elmi Şurasının xarici üzvü, AMEA-nın Neft-Kimya üzrə Problem Şurasının üzvü, "Elm dünyası" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü, Azərbaycanda yeni neft-qaz və neft-kimya kompleksinin qurulması üzrə ARDNŞ-in işçi qrupunun, neft-kimya sənayesi üzrə Azərbaycan-Tataristan əməkdaşlığı üzrə işçi qrupun, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun və ARDNŞ ilə AMEA-nın birgə Elm Fondunun ekspert komissiyalarının üzvü olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Rəyasət Heyətinin üzvü, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Kimya elmi üzrə Ekspert Şurasının sədri vəzifələrində çalışmışdır. Uzun illər NKPI-nin elmi işlər üzrə direktor müavini vəzifəsində çalışmış Akif Əzizov 2014-2016-cı illərdə AMEA-nın Polimer Materialları İnstitutunun (PMI) direktoru olmuşdur.

AMEA-nın Polimer Materialları İnstitutunda kimyaçı alim A.Əzizov "Reaksiyayaqabil oliqomerlərin, doymamış elastomerlərin və poliolefinlərin funksionallaşdırılması, oliqomerpolimer, polimer-polimer kompozisiyalarının, o cümlədən nanokompozitlərin və doldurulmuş sistemlərin işlənilib hazırlanması" mövzusunda aparılan elmi işlərə rəhbərlik etmişdir. PMİ-də aparılmış tədqiqatlar nəticəsində İmpakt faktorlu jurnallarda dərc olunmuş 10-dan artıq elmi məqalənin həmmüəllifi olmuşdur.

AMEA-da doktoranturaya qəbul və doktorluq imtahanlarının test texnologiyaları əsasında keçirilməsi haqqında AMEA prezidentinin 9 iyun